

УДК 811.161.2'373.611:821.161.2 – 1.09

Вокальчук Г. М.

НЕОЛОГІЯ ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Проаналізовано основні закономірності у творенні індивідуально-авторських лексичних інновацій українськими поетами-шістдесятниками ХХ століття. Визначено тематичні групи номінацій, які особливо активно поповнювалися новотворами. Розглянуто вплив фольклорних традицій на творення оригінальних лексичних новотворів у поезії шістдесятників.

Ключові слова: авторський лексичний новотвір, лексична інновація, індивідуально-авторська номінація, українська поезія ХХ століття, поети-шістдесятники.

Проанализированы главные закономерности в образовании индивидуально-авторских лексических инноваций украинскими поэтами-шестидесятниками ХХ века. Определены тематические группы номинаций, особенно активно пополняемые новообразованиями. Рассмотрено влияние фольклорных традиций на конструирование оригинальных лексических новообразований в поэзии шестидесятников.

Ключевые слова: авторское лексическое новообразование, лексическая инновация, индивидуально-авторская номинация, украинская поэзия ХХ века, поэты-шестидесятники.

The main rules of coinage of individually author lexical innovations by Ukrainian poets of the 60-ies (XX century) are analyzed. The thematic groups of nominations that have been replenished with new-formations actively are determined. The folklore influence on coinage of original lexical new-formations in the poetry by "shistdesiatnyky" is considered.

Key words: author lexical new-formation, lexical innovation, individually author nomination, Ukrainian poetry of XXth century, poets of the 60-ies ("shistdesiatnyky").

Визначення основних тенденцій у розвитку літературних мов на сучасному етапі має важливе теоретичне значення. Як зауважував

М.А. Жовтобрюх, пізнання, глибоке осмислення таких тенденцій – “одна з передумов прогнозування шляхів дальшого розвитку літературної мови і організованого позитивного впливу... суспільства на подальше її удосконалення, впливу, реалізація якого не однотипна, а специфічна для кожної мови, що має свою структуру, власну історію, характеризується своєрідними контактними відношеннями з іншими мовами” [7, с. 14]. Відповідно й комплексне дослідження різнорівневих одиниць української індивідуально-авторської номінації (далі – ІАН) у текстах різних жанрів і стилів також частково уможливить виявлення певних тенденцій у такому багатовимірному явищі, як індивідуальна словотворчість носіїв мови, сприятиме теоретичному осмисленню специфіки номінативної діяльності креативної мовної особистості – діяльності, у результаті якої з’являється зокрема авторський лексичний новотвір (АЛН) як психолінгвістичний феномен, здатний віддзеркалювати індивідуальне сприйняття індивідуумом позамовної дійсності та відбивати загальнонаціональні, найактуальніші в певний період існування суспільства фрагменти довкілля. Поезія українських шістдесятників є показовим явищем в історії як національної літератури, так і української літературної мови. Визначальною стильовою ознакою поетичної мови 60-х років минулого століття є, власне, авторські новотвори, широкий тематичний спектр яких засвідчує високу майстерність поетів у їхніх невтомних словопошуках, у виявленні (і відповідній презентації) невичерпних семантико-дериваційних ресурсів рідної мови.

Тож спробуємо схарактеризувати основні тенденції у словотворчій практиці шістдесятників. До лінгвістичного аналізу АЛН був залучений матеріал словників неологічної лексики поетів ХХ століття [1, с. 94 – 523; 2; 3; 4], а також додатковий матеріал з особистої картотеки автора.

На період 1956 – 1989 років припадає доба так званої відлиги в літературно-мистецькому житті країни, а також – освоєння цілих земель, епоха НТР, а у 80-і роки – проголошеної комуністичною партією перебудови радянського суспільства і докорінних змін у політичній, ідеологічній, економічній сферах життя. У цей час активізується поетична творчість шістдесятників – молодого покоління 60-х років ХХ століття, сформованого в період тимчасового “потепління” радянського режиму, осудження сталінізму та часткової реабілітації деяких представників “розстріляного відродження”.

“Якщо письменників 10-20-х років у літературі називають першою хвилею, їхніх наступників 30-50-х років – другою хвилею, то в 60-і роки зароджується третя хвиля – письменники-шістдесятники, – зазначає В.М. Русанівський. – Провести чітку межу між митцями другої і третьої хвилі, мабуть, не можна. І все ж існує ядро шістдесятників – В. Симоненко, Л. Костенко, І. Драч, М. Вінграновський, Б. Олійник...; але до них належить і Д. Павличко... До цієї ж когорти згодом долучається М. Сингаївський, В. Лучук, М. Сом, Р. Лубківський, Б. Нечерда, В. Корж, І. Калинець та ін. Ідейно і психологічно письменників цієї генерації від початку зародження їхньої творчості підтримували М. Рильський, М. Бажан... Вони теж, як відомо, ще творили в той час, віддаючи перевагу вираженню в поезії філософського осмислення життя. Ці мотиви зазвучали і в поезії... третього покоління, але набули тут дещо іншого мовного вираження” [12, с. 352].

Отже, творче покоління шістдесятників не обмежується одним десятиліттям. До них належать автори, які ввійшли в літературу у 50-і роки (Д. Павличко, Ліна Костенко) або розкрили можливості свого таланту на межі 60 – 70-х років (Б. Олійник, В. Забаштанський) [9, с. 741 – 742]. Поети періоду 50-х років, до яких належало старше покоління – П. Тичина, М. Рильський, М. Бажан, В. Сосюра, М. Терещенко, представники молодшого покоління – Л. Первомайський, Т. Масенко, А. Малишко, С. Крижанівський, М. Шеремет, О. Ющенко, Г. Плоткін, А. Шмигельський, П. Усенко, П. Воронько, Д. Білоус, С. Олійник, О. Підсуха, Я. Шпорта, І. Нехода, М. Руденко, Ю. Гойда, І. Муратов, Д. Павличко, Р. Братунь, П. Дорошко, Л. Забашта – розвивають мовні традиції національної поезії, звертаючись до її джерел і відбиваючи нові реалії життя [11, с. 169].

Досліджуючи функціональні лексико-стилістичні процеси в мові української радянської поезії 60- 70-х років, В.Ф. Маремпольський, наприклад, зауважував, що у зазначений період в мові української поезії активізувалося й виявилось більш інтенсивно, ніж у поезії 30-50-х років, оновлення й стилістичне збагачення поетичного лексикону. Головним джерелом цього було зокрема широке використання різнопланових новотворів: неологізмів радянського часу й авторських потенційних слів та художніх оказіоналізмів [10, с. 18 – 19].

Шістдесятники вдало експериментують зі створенням номінацій на позначення актуальних на той час понять у нових сферах люд-

ського пізнання (АЛН на зразок *космоліт* (Б. Олійник), *космос-оберіг* (А. Гризун) та ін.).

Показово, що поетичний лексикон розгляданого хронологічного відрізка активно збагачується різноструктурними АЛН, сконструйованими шляхом творчого використання поширених у мові фольклору художніх образів, і це не випадково: “традиційна, усталена віками словесна образність становить один з найпотужніших, найбільш розвинених шарів поетичної мови шістдесятників, – зауважують Л. О. Пустовіт і Г. М. Сюта. – Очевидно, що часте звертання до таких образів і відповідно їх активне функціонування та семантичний розвиток багато в чому зумовлені вічними темами добра і зла, життя і смерті, кохання, рідної мови, зображення природи, осмислення Всесвіту і місця в ньому людини. Звертаючись до цих тем, автори часто перебувають у творчому полоні тих опорних слів-образів, які міцно вкоренилися у мовно-поетичну практику. *Небо, сонце, зоря, обрій, мрія, думка, душа, серце, сльоза, очі, вуста, печаль, радість, камінь, крило* – це звичний лексичний арсенал, яким традиційно послуговується українська поезія” [11, с. 174]. Відповідної проекції ці слова-образи зазнали й у площині ІАН. Трансформуючи усталену, традиційну форму фольклорних засобів, шістдесятники досягали відповідного естетичного ефекту, який значною мірою посилювався від уживання таких АЛН в умовах нового контексту. Наприклад, особливе місце в поезії шістдесятників посідають АЛН із астрономічним компонентом. Загалом космонімічній лексиці притаманна образність та (у переважній більшості) стилістична маркованість, унаслідок чого такі лексеми покликані романтизувати, емоційно забарвити художній текст [8, с. 7]. Так, у процесі створення АЛН на основі космоніма *сонце* поети відповідно до особливостей манери письма активно конструювали переважно складні й складені номінації (із наявною в їхній семантичній структурі семою ‘*сонце*’), що вживалися для позначення різних денотатів, зокрема:

- особи: *Твоя зоря краснішає щодень, / Столице крицетворів, / сонцедарів...* (П. Ребро);

- зовнішніх ознак людського тіла: *І, напевне, з того дива став рудий у мене чуб, / І лишилися на лобі сонценята золоті* (Б. Олійник);

- стану довкілля: *Нас зеленотіння обступило, / а з гори сонцепрозор навис...* (П. Тичина); *...І сам я на рідній Вкраїні наповнений сонця-блакиту* (А. Малишко); *Багряною півчарою схилився / В во-*

логих сонцетінях небозвід... (М. Вінграновський); ...золоті павучки сонцепаду (І. Калинець); Там грають сонцесходи малинові... (М. Сингаївський);

- пори року: *Ах ти літо, / сонце-літо живодайне...* (А. Гризун); *Зворохобилися айстри приосіннім сонцелетом...* (В. Стус);

- конкретного предмета: *...Прозора струна соломи, / Золота стеблинка відданості, / Якою стікає сонце – / Сонцегін, капіляр соломи...* (І. Драч);

- рослини / її частини: *В нас не тільки лист зелений, / А достиглий сонцелід!* (О. Ющенко); *Й з корзинок посміхаються до сонця / руді голівки свіжих сонценьят [грибів. – Г.В.]* (О. Педяш); *А ласки, певно, тут [соняшник. – Г. В.] не праг, – / І повернувся вайлувато / До УКРАЇНИ сонцеспраг* (Г. Кириченко) та ін.;

- дії, процесу: *...Біль вмира / У грандіознім сонцетанці, / В космічній клітці тортур!..* (І. Драч); *...осонцене сонячне сонцегоріння...* (М. Корсюк) та ін.;

- просторових уявлень: *Дорога до братів – до сонцесвіту...* (М. Сингаївський) та ін.

Компонент *сонце* наявний у структурі не лише субстантивних композитів і юкстапозитів, але й у номінаціях (у т.ч. й простих за структурою) інших частиномовних класів: прикметника – *сонцеголовий* (М. Сингаївський), *сонцегривий* (А. Гризун), *сонцеликий* (С. Йовенко), *сонцетканний* (І. Драч), *надсонячний* (В. Барка); дієслова – *сонцевіти* (І. Драч); прислівника – *сонцеголово* (І. Драч) та ін.

Частотними у творенні АЛН виявилися, зокрема, й такі “базові” номінації лексико-семантичного поля “небо”:

- **зоря / зірка / зіронька**, що зустрічається переважно у прикметникових АЛН, напр.: *зорекрилий, зіркоокий* (А. Малишко), *зіронька-свічарниця, зореплинний, зоресійний* (І. Калинець), *зорехмарний* (М. Вінграновський), *зірковинний* (В. Барка), *зіркорогий* (Б. Рубчак), *сипучозірний* (Г. Кириченко), *зоря-карамелька* (І. Драч), *зоря-подарунок* (Д. Павличко), *зоря-розсвітання* (П. Дорошко), *зоремечно* (Ір. Калинець) та ін.;

- **місяць**: *місяць-дармовис* (Л. Костенко), *кармель-місяць, місяцьвінець* (І. Драч), *Місяць-Медовець, місяць-п'янюга* (І. Калинець) та ін.;

- **хмара** – *хмара-запона, хмара-парасолька* (А. Гризун), *хмара-пуховиця* (І. Вирган), *хмаренятко, хмарина-мама* (М. Вінграновський), *хмарина-овечка* (П. Воронько), *хмарина-скиба* (П. Дорош-

ко), *хмар'я* (В. Коротич, Д. Павличко), *хмаров'я* (І. Драч), *хмарохід*, *сивохмарний* (В. Барка) та ін.;

- **грім** – *гриминь* (М. Вінграновський), *грім-Коліма* (В. Стус), *грім-бомбовоз*, *грім-огром*, *грім-перо*, *громов'я* (І. Драч), *громобій* (Д. Луценко), *солодкогорімний* (В. Барка), *громово* (І. Світличний) та ін.

Аналізований матеріал підтверджує правильність зробленого свого часу дослідниками висновку про те, що “в ідіостіях поетів-шістдесятників активізація “космічної” лексики [маються на увазі не тільки астроніми, але й космічна лексика в широкому розумінні. – Г. В.] не залишається тільки на рівні творчої данини науковому прогресові. Вона простежується не лише у творах космічної тематики, а й залучається до образного арсеналу пейзажної, інтимної та любовної лірики, що є вагомим показником остаточного освоєння цих термінів поезією”. Крім того, на основі поширених і активно вживаних у мові поезії т.зв. “небесних” образів будуються ускладнені метафори, семантичним ядром яких є авторське трактування цієї традиційної для поетичної мови лексики [11, с. 173, 175].

У процесі оказіональної номінації **явищ природи** та суміжних із ними понять шістдесятники також активно послуговувалися традиційним словником української поезії, причому АЛН різних частининомовних класів (переважно субстантивних) формують цілі ряди, об’єднані ключовими словами, характерними для мови усної народної творчості, напр.:

- **вітер / вітрець** – *вітер-голодренець* (Л. Костенко), *вітер-татъ* (І. Драч), *вітер-густовій*, *вітрограй* (І. Калинець), *вітер-холод*, *вітрохвиля*, *вітер-холод* (О. Ющенко), *вітровінь*¹, *піввітру*, *вітер-лист* (М. Вінграновський), *вітер-весновій* (Д. Павличко), *вітер-пліткар* (С. Йовенко), *вітрець-курій* (О. Підсуха) та ін. (детальний перелік композитних і юкстапозитних АЛН із компонентом *вітер / вітр-* (щоправда, без вказівки прізвищ авторів інновацій) подано в зазначеній вище праці: 11, с. 177);

- **сніг** – *сніго-птах*, *сніженя* (М. Вінграновський), *снігопаска* (М. Сингаївський), *сніговище* (О. Ющенко), *сніговинниця*, *сивосніжність* (В. Барка), *сніг-благодать* (І. Римарук), *сніженя*, *сніженятко*, *сніженяточко*, *сніжинка-велетень* (Д. Павличко) та ін.;

- **дим** – *дим-сивина* (О. Ющенко), *дим-пелена* (П. Дорошко) та ін.;

- **іскра** – *іскринь* (П. Дорошко), *іскорки-рої* (О. Ющенко) та ін.

¹ Пор. із загальновідомим *вітровіння*, створення якого приписують П. Тичині.

Словотвірні експерименти з розглянутими вище базовими номінаціями не випадково приваблювали шістдесятників, як, утім, і досі цікавлять сучасних поетів. Будучи невід'ємними одиницями фольклорного лексикону, такі слова-образи виражають поняття, що значною мірою можуть бути по-новому трактованими й витлумаченими з позицій авторського світобачення і світосприйняття. Переважна більшість АЛН, створених на основі слів-образів традиційного поетичного лексикону, служить, наприклад, засобом більш точної, конкретизованої характеристики позначуваних об'єктів: *Суха та шибка чи волога / У сніголет чи в дощосіч* (тут і далі – приклади з поезій М. Вінграновського); сприяє економії мовних ресурсів (приміром, у загальному вжитку для позначення певного об'єкта існує описова конструкція): *А снігодош над вовком пролітає...*; увиразнює емоційно-експресивну характеристику денотата: *З далеких берегів і лоз / В цю снігопадь лапату / Приніс від зайця Дід Мороз / І дещо нам у хату*¹; замінює загальноживану номінацію синонімічною – з вищим ступенем експресивності, напр.: *сніженя* замість узуального слова *сніжинка*.

Не випадковим у поетичному словнику шістдесятників є також наявність АЛН з інтегральною семою 'серце', що своєрідно презентує, так би мовити, кордоцентричність української поезії загалом, напр.: *серце-душа, серценя* (А. Таран), *серце-птах* (В. Мисик, А. Таран), *серцезнавець, серцепад* (М. Вінграновський), *серцепалий* (В. Затулівітер) та ін.

Характерно, що значна частина АЛН утворюється за традиційними для народнопісенної творчості моделями, зокрема:

а) редуплікацією основ, напр.: *жура-журавель* (Б. Олійник), *цвіт-вицвіт, іскра-іскрище* (І. Драч), *час-перечас, припливти-пропливти-відпливти* (В. Затулівітер), *сонце-прасонце, дорога-дзвенидорога* (І. Калинець), *вітер-вітряга* (А. Таран), *джерел-джереління* (М. Корсюк) та ін.;

б) поєднанням синонімічних слів (понять): *борвій-буран, хрустікості, політати-поширяти, страх-жах* (І. Драч);

в) зрощенням, напр.: *перекотибіль, перекотигоре, перекотидуша, перекотисовість, перекотищем* (Р. Кудлик);

г) паронімічним (нерідко й семантичним) зближенням сегментів твірних слів, як-от: *течія-утеча* (М. Вінграновський), *гіпопотамо-гіпотонічний* (Л. Костенко), *царство-моцарство* (І. Драч), *ча-*

¹ Пор. з узуальним *снігопад*.

ра-почвара, сніжинька-снізіронька, гетьманщина-незайманщина, кінь-скакінь, хміль-постіль (І. Калинець), *бондарівна-бандура* (Ір.Калинець), *лелітка-квітка* (О. Ющенко), *мармур-мемуар* (А. Таран), *туга-наруга* (П. Дорошко) та ін. Як зауважили фахівці, активне освоєння шістдесятниками паронімічних можливостей української мови є однією з найбільш характерних ознак їхньої мовотворчості, що значно вирізняє їх із-поміж інших поетів. Масове й цілеспрямоване поєднання в межах контексту близькозвучних слів (а в аспекті розгляданої проблеми – в межах одного складеного чи складного найменування як ціліснооформленої одиниці), яке спостерігається у творчості І. Драча, Б. Олійника, Л. Костенко, М. Вінграновського, В. Стуса, І. Калинця та ін., можна визначити як своєрідний “паронімічний вибух”. “Починаючи з 60-х рр. ХХ ст., паронімія як стилістичне явище стає однією з визначальних характеристик поетичної мови, принципом смислової організації тексту. Викристалізувавши атракцію із ряду прийомів звукозапису, шістдесятники намагаються зробити повтори близьких звукових комплексів більшість глибокими і значеннєвими” [11, с. 177 – 178].

Шістдесятники продовжують і творчо розвивають започатковану поетами попередніх поколінь мовно-естетичну традицію створення оригінальних номінативних одиниць на позначення понять, пов’язаних із лексико-семантичним полем “мова, слово”. Поетичний лексикон цього періоду поповнюється, зокрема, такими АЛН: *слів’ятко* (В. Затулівітер, М. Тимчак), *словище* (В. Затулівітер), *словисько* (Б. Нечерда), *слово-брила*, *слово-філігрань* (Л. Костенко), *слово-кат*, *шум-слово*, *слово-зернина*, *слово-первоцвіт* (М. Вінграновський), *словонебо*, *словошлюб*, *слово-замацанка*, *словобуцегарня* (І. Драч), *слово-промінь* (А. Таран), *барва-слово*, *серце-слово* (О. Ющенко), *першослово* (М. Федунець), *слово-сповідь* (Г. Чубач), *слово-казка* (Джавег), *мова-мовонька* (І. Вирган), *мовописня* (В. Барка), *перекотимова* (Р. Кудлик) та ін.

Значною мірою поповнюється склад тематичної групи назв осіб за ознакою ‘письменницька / поетична діяльність / інша діяльність, пов’язана зі словом / мовою’: *опівнічник-поет*, *поет-автомат*, *непоет* (Л. Костенко), *півпоета*, *чвертьпоета* (В. Стус), *поет-митець-хвилозоп* (О. Забужко), *поет-пустунець* (В. Коротич), *словотворець* (М. Сингаївський), *словобагач* (С. Гостиняк), *цареписець* (В. Затулівітер) та ін.

Щодо частиномовного розподілу АЛН упродовж аналізованого періоду, то особливо активно поповнюється корпус *субстантивних* АЛН, що входять до складу різних тематичних груп, як-от:

1) *назви осіб* (у тім числі й вигаданих і/або метафоризованих), із-поміж яких виокремлюються назви за такими ознаками:

- родинні стосунки – *бабуліня, бабумамця, бабусонечко, бабу-татко, бабченька, сиропташечка 'сирота', сиротиннячко 'сирота'* (І. Драч), *несин* (М. Вінграновський) та ін.;

- професійна діяльність / постійний рід занять – *словоносець 'листоноша'* (А. Таран), *мотиль-актриса* (І. Драч), *тюрмодержець, псалмоспівець* (В. Барка) та ін.;

- нахили, інтереси – *кіновіруючий* (субст.) (І. Драч), *сковороді-янець* (В. Барка) та ін.;

- внутрішні (характерологічні) якості, властивості – *братопрода-вець* (М. Рильський), *фарфоліз* (Л. Костенко) та ін.;

- ситуативний стан / діяльність – *като-жертва, жертво-кат* (В. Стус), *завойовник-заброда* (В. Симоненко), *з'явець, людоправець, життєначальник* (В. Барка) та ін.;

- зовнішні особливості – *мільйонноокий* (субст.) (В. Симоненко), *медовус* (І. Калинець), *світлоризник* (В. Барка) та ін.;

- узагальнювальна оцінка – *людинозвір* (В. Симоненко), *людино-лев* (Б. Нечерда), *людиноптах, людинонька-зірка* (І. Драч), *медовуст* (І. Калинець) та ін.;

1) *назви тварин* – *пралев, пракішка, праконяка, прагорова, пра-пес* (Л. Костенко) та ін.;

2) *назви птахів* – *сокіл-білозірець* (М. Рильський); *березововорон* (І. Драч), *праптя, прапівень* (Л. Костенко), *вороница* (Б. Олійник), *жайворонк-піснетворець, журавель-курлика* (М. Сингаївський), *сорока-віщунка* (Г. Мовчанюк) та ін.;

3) *назви рослин та їх частин*: *калінолист, кедр-кедрач, сонях-си-бір'як, буйнолист* (І. Драч), *перегуда-очерет* (В. Стус), *тернок-вінечник, трояндник* (В. Барка), *берізка-янголиця* (Д. Павличко), *лезо-трава* (О. Коверко), *могутньоокронистий* (субст.) (А. Малишко), *квіточ-ка-зоря, креміль-дуб* (О. Ющенко), *свіжоліст, цвіт-лист, цвіт-без, шум-виноград, сосеня, сосенятчко* (М. Вінграновський), *сосна-каліка* (Н. Лівичька-Холодна), *жарінь-калина, вишневоцвіт* (М. Сингаївський), *троянда-диво* (І. Калинець), *кіпарис-брат* (С. Йовенко) та ін.;

4) *назви дій, процесів та їх результатів*: *ремигайлівка, мис-*

коборство, причіпенька, придибунок (Л. Костенко), *перехлюп* (В. Стус), *потопт* (І. Драч), *надих* (Д. Павличко) та ін.;

5) назви часових відрізків та суміжних із ними понять: *переліто* (В. Стус), *нощедення, часолет, юнь-весна* (М. Вінграновський), *рік-козак, рік-морока* (І. Драч), *кіно-серпень* (Б. Нечерда), *мати-осінь* (В. Мисик), *час-перечас, часовище* (В. Затулівітер), *час-покоління-століття* (І. Світличний), *безчасся* (В. Стус, М. Корсюк), *смаглявка-ніч* (Д. Павличко), *рік-козак* (І. Калинець) та ін.;

6) назви емоцій, психологічних станів, відчуттів особи: *перечекаяність* (М. Вінграновський), *божемилля, покинутість, позо-сталість, передщастя, усправедливлення, прапам'ять, пралють* (Л. Костенко), *лютіж* (І. Драч), *самодосада, саморозп'яття, само-почезання, самопроминання, себекрай, півзамір* (В. Стус), *самогвалт* (І. Світличний), *душопогубність, озвірність* (В. Барка), *перевтіха* (О. Зуєвський) та ін.;

7) назви абстрактних понять: *інакшість, книгокняжжя, моцартіанство* (І. Драч), *інобуття, іножиття, молодощастя* (В. Стус), *міждержав'я* (В. Затулівітер), *проіскровість, досмерт-ність* (В. Барка), *калиновість, кіножиття* (М. Вінграновський) та ін.;

8) назви просторових понять: *світ-простір* (П. Дорошко), *світ-сміховиння, світотенько* (М. Вінграновський), *зверхвселенськість* (В. Барка) та ін.;

9) назви збірних понять: *первоцвіття* (П. Тичина), *рясноцвіт'я* (В. Сосюра), *мікролюдство* (І. Драч), *чорносвіття, тюрем'я, дра-коння, крилля, лебеддя* (В. Барка), *ширококрилля* (М. Вінгранов-ський) та ін.

Значну за обсягом групу формують субстантивні АЛН (як загальні, так і власні назви) із нумеративним компонентом, причому компоненти *семи-, сто-, много-* використовуються передусім для вираження інтенсивності ознаки, названої твірним словом: **перво-** – *первовзір, перволюб* (І. Драч), *первокорінь* (Б. Олійник, М. Сингаїв-ський), *первопочерк, первопут'я* (А. Гризун); **дво-** *двозір'я, двозуб'я, двосвіччя* (В. Барка); **семи-** – *Семигин, семигорянин, Семизаздрець, Семилакімець, Семилінько, Семиперекинчик, Семипокіренко, Семизаздрець, Семисловоблуд* (І. Калинець), *стобіль, стогнів* (В. Стус); **сто-** – *стоголос, стоголосіння* (І. Драч), *стожилля* (І. Світличний), *стоголося* (А. Таран), *стострунтя* (В. Барка); **тисячо-** *тисячору-*

кий (А. Таран); **много-** – **многокрилля** (М. Вінграновський), **много-руччя** (В. Барка) та ін.

Загалом увінчуються успіхом експерименти поетів у галузі творення інновацій від власних назв, зокрема, від: а) топонімів: *Київ – Київ-квіт* (М. Рильський), *київце* (І. Калинець); б) гідронімів: р. *Лютіж – лютіж* (І. Драч); р. *Дніпро – дніпровість* (Л. Костенко); в) антропонімів: *В. Забаштанський – забаштанятя* (В. Забаштанський) тощо.

Експериментують поети у створенні контамінованих інновацій, напр.: *хризантемінь* – від *хризантема* + *темінь* (І. Калинець); у конструюванні зрощеневих номінацій: *Дивогородо, місто Києве, / чим ти за душу береш? / Буйнолистом, чи правіком, / чи нероззрийгорбами...* (І. Драч).

У царині **приметникової** індивідуально-авторської номінації спостерігаються зокрема такі тенденції:

1) активне використання складних і складених АЛН із колірним компонентом, напр.: *левино-жовтий* (Л. Костенко), *жовтолисий* (П.Тичина), *племіннопурпурний* (В. Барка) та ін.; із-поміж інновацій виокремлюються ряди АЛН із частотними кольоративами, напр.: **золотий (злотий)** – *золотокарий* (В. Стус), *золотоланний* (І. Вирган), *золотолобий* (Б. Рубчак), *золотобанний* (В. Вовк), *золотогрудий* (Д. Луценко), *золотопінний* (І. Драч), *золоторогий*, *кульбабо-золотий* (М. Вінграновський), *злотоголовий* (І. Калинець), *золотезий* (Б. Рубчак), *злотодрібний* (О. Ющенко) та ін.; **червоний / багрянний** – *вогнисто-червоний* (О. Ющенко), *огнечервоний* (А. Таран), *багряноводний* (П. Тичина), *багрянознаменний*, *багряно-тривожний*, *багряноцвітий* (І. Драч), *багрянокленовий* (П. Воронько), *багряносоковитий*, *багряноспілий* (А. Малишко) та ін.; **білий** – *лебедино-білий* (Б. Олійник), *білотканий* (О. Ющенко), *біло-білий* (А. Таран), *білоквітий* (М. Вінграновський), *біложаристий* (Л. Гавур), *білошелесний* (І. Драч), *біло-лілейний* (Л. Забашта) та ін.; **зелений** – *зеленопружний* (О. Ющенко), *зелено-сивий* (М. Вінграновський), *зеленобунтівничий*, *зеленодумий* (В. Мельник), *зеленокосий*, *зеленоросий*, *зеленоступінчатий* (І. Драч), *зеленочубий* (Б. Олійник), *зеленошумний* (М. Сингаївський) та ін.; **чорний** – *чорноміський*, *чорнофігурний*, *чорно-ятряний* (Л. Костенко), *морозно-чорний*, *чорномажорний*, *чорно-сонячний* (І. Драч), *чернечо-чорно-чорний*, *чорносилиий* (М. Вінграновський), *чорносливний* (Б. Олійник), *чорноробний* (А. Таран), *чорнобоговий* (Г. Мовчанюк), *чорноводя-*

ний (Ю. Гаврилук), *чорногільний* (М. Сингаївський), *чорноглибий* (І. Світличний), *чорнохлібний* (В. Затулівітер) та ін.; **блакитний** – *блакитношовковий* (М. Вінграновський), *блакитногрішний* (І. Драч), *блакитногрудий* (Б. Рубчак), *блакитнозорий* (Д.Павличко) та ін.;

2) створення складних за структурою АЛН із соматичним компонентом: *мідногорлий* (І. Драч), *мідяногорлий*, *сухокопитий* (В.Стус), *мідноликий* (Б. Олійник), *мрійнолиций* (О. Ющенко, А. Таран), *молочногубий* (Е. Андіївська), *рожевоколінний* (І. Драч), *темновій* (А. Таран), *вишневоокий* (Д. Павличко), *вищеголовий* (С. Стриженюк) та ін.;

3) використання складних за структурою АЛН із компонентом на позначення емоцій, почуттів; значна кількість таких новотворів характеризується негативною конотацією, як-от: *зломіщанський* (І. Драч), *лисячо-людський* (В. Симоненко), *злочинно-гречний* (Д. Павличко), *злочливий* (Б. Рубчак), *всейжоїжучий* (М. Вінграновський), *всерозбійський* (В. Барка) та ін.;

4) утворення АЛН із нумеративним компонентом, який зазвичай виконує функції інтенсифікатора, є вже традиційним для ІАН у поезії ХХ ст.: *першотворчий* (В. Затулівітер), *народоперший* (М. Вінграновський); *семизорий* (Б. Рубчак), *семиокий* (І. Лучук), *семиголовий* (І. Ковалів); *двадцятивесний*, *двадцятивічний* (М. Вінграновський); *стожалий* (В. Симоненко), *сторозтриклятий* (В. Стус), *стобезнадійний* (С. Йовенко), *стовесельний*, *стоболісний*, *стодзвонний*, *стозвукий*, *стосвічний*, *стосонцевий* (І. Драч), *стобальний*, *стоглобальний* (М. Вінграновський), *стопроклятий* (В.Мисик), *стоіменний* (В. Коротич), *стомасний* (А. Таран); *мільйонносильний*, *мільйоночитий* (П. Тичина), *мільйонноратний* (Б. Олійник) та ін.;

5) активізація утворення оказіональних форм прикметників у найвищому ступені порівняння, напр.: *найбандитіший* (М. Данько), *найдвадцятіший* (субст.) (В. Затулівітер), *найєдиніший* (О. Вертіль), *найзапахущий* (І. Калинець), *наймагнітніший* (В. Затулівітер), *найнебесніший* (І. Драч), *найсемигрішен* (І. Калинець) і под.

У сфері **дієслівної** ІАН активізується утворення оказіональних дієприкметників, у тім числі й тричленних, напр.: *розхмарений* (М. Рильський), *роздівочений* (М. Вінграновський), *рабований*, *прочорнений* (В. Стус), *розцебрений* (О. Коверко), *овогнений*, *ожорсточений*, *зачеремшинений* (І. Драч), *затучений* (О. Ющенко) *проколєнобілопомазаний* (Гавур) та ін.; значно рідше – дієприслівників: *вицокуючи-цокуючи* (Ю. Тарнавський).

Корпус дієслівних новотворів особливо поповнюється за рахунок відіменних okazіональних дериватів на зразок *злелечитися* (П. Романюк), *курортити* (М. Пшеничний), *кораблитися*, *паруснитися*, *поскорпіонити*, *ластовитися*, *доскарблювати*, *колірнитися*, *килимнитися* (В. Барка).

У галузі **прислівникової** ІАН показовим є широке використання простих за структурою АЛН найрізноманітнішої семантики, перш за все мотивованих іменниками (у дериваційному плані – прикметниками, нерідко okazіональними): *змійно*, *кларнетно*, *мембранно* (І. Драч), *міражно* (М. Дубов), *колосково*, *короговно*, *драконяно*, *зверхземно*, *зверхокеанно*, *скарб'яно*, *крильно*, *нивно* (В. Барка), *кленово* (І. Сокульський), *медно* (І. Калинець), *буриштинно* (В. Неборак), *безбджільно* (В. Затулівітер) та ін.

Окрім того, поетичний лексикон активно поповнюється складними за структурою адвербіальними номінаціями: *первослідом*, *крилатолозо* (В. Стус), *м'якостопо* (Б. Рубчак), *медоворясно*, *байдужо-білоброво* (Д. Луценко), *любомило*, *малиновоголово*, *нощеденно* (М. Вінграновський), *сухоручно*, *кружнопромінно*, *ясноогненно* (В. Барка), *калиново-дубово* (О. Ірванець), *райдужно-буйно* (П. Дорошко) та ін.

Незначною кількістю прикладів у лексиконі аналізованого періоду представлені АЛН особливо оригінальної форми, а саме:

- багаточленні інновації на зразок *Вітчизна-сльоза-мрія-сон*, *вечірньосірогусто*, *вечірньосірогусо* (М. Вінграновський), *світло-формо-розширний* (Р. Лиша);
- унікальні займенникові утворення надскладної структури, напр.: *Мовить якесь Чортійогобатька/-звідкілязнащо...* (І. Калинець);
- контаміновані утворення на зразок *розджмеліто* (М. Вінграновський);
- АЛН із здвоєними префіксами, що виконують функцію інтенсифікаторів експресивності при одночасній частковій нейтралізації значення, вираженого твірною основою, напр.: *розперетричи* (Л. Костенко) та ін.

Як зауважили дослідники [5; 6; 13], український поетичний лексикон розгляданого хронологічного відрізка збагатився чи не найбільшою кількістю АЛН, порівняно з іншими періодами ХХ ст. Цей висновок підтвердився й у результаті проведених нами статистичних обчислень [5, с. 85-189].

Отже, у словотворчості поетів-шістдесятників спостерігаються

деякі загальні тенденції, більшою чи меншою мірою притаманні всім авторам – незалежно від їхніх естетичних смаків та творчої манери письма. Нерідко продукування АЛН певного тематичного спрямування зумовлювалося конкретними позалінгвальними чинниками, актуальними для соціуму в той чи інший період його існування.

Показовим для словотворчої практики шістдесятників є той факт, що в полі їхньої постійної уваги перебували фольклорні традиції творення нових художніх образів, тропів. Відтак поетичний лексикон ХХ ст. поповнився значною кількістю АЛН, сконструйованих у результаті творчого використання традиційних для мови усної народної творчості лексичних одиниць – ключових слів – у ролі базових, твірних для індивідуально-авторських інновацій.

Література:

1. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) / за ред. А. П. Грищенка : [монографія] / Г. М. Вокальчук. – Рівне : Науково-видавничий центр “Перспектива”, 2004. – 524 с.

2. Вокальчук Г. М. Короткий словник неологічної лексики Ліни Костенко і Миколи Вінграновського / Г. М. Вокальчук, А. В. Браун, І. В. Цапук, В. В. Максимчук // Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський : Збірник наукових праць / відп. ред. Г. М. Вокальчук). – Острого : НаУ “Острозька академія”, 2010. – С. 138 – 169 (Лексикограф. серія “Українська індивідуально-авторська неографія”; вип. 3).

3. Вокальчук Г. М. Неологічна палітра Миколи Вінграновського / Г. М. Вокальчук // Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський: Збірник наукових праць / відп. ред. Г. М. Вокальчук). – Острого : НаУ “Острозька академія”, 2010. – С. 82–96. – (Лексикограф. серія “Українська індивідуально-авторська неографія”; вип. 3).

4. Вокальчук Г. М. Неологічні експерименти Ліни Костенко на тлі словотворчості шістдесятників / Г. М. Вокальчук // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острого : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2010. – Вип. 17. – С.30–35.

5. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття : [монографія] / Г. М. Вокальчук ; відп. ред. С. Я. Єрмоленко. – Острого : НаУ “Острозька академія”, 2008. – 536 с.

6. Герман В. В. Індивідуально-авторські неологізми (оказіоналізми) в сучасній поезії (60–90-і роки) : автореф. дис. на здобуття наук. ступе-

ня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова”/ В. В. Герман. – К., 1999. – 22 с.

7. Жовтобрюх М. А. Основні тенденції розвитку сучасної української літературної мови / М. А. Жовтобрюх // Мова. Людина. Суспільство. – К. : Наукова думка, 1977. – С.14–23.

8. Ковалевська Т. Ю. Стилістичний потенціал космічних назв в українській поезії ХІХ – ХХ століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 “Українська мова” / Т. Ю. Ковалевська. – Дніпропетровськ, 1994. – 19 с.

9. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром’як, Ю. І. Ковалів [та ін]. – К. : Академія, 1997. – 752 с.

10. Маремпольский В. Ф. Функциональные лексико-стилистические процессы в языке украинской советской поэзии 60–70-х годов : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. філол. наук / В. Ф. Маремпольский. – К., 1979. – 21 с.

11. Пустовіт Л. Мова поезії 50 – 80-х років / Л. Пустовіт, Г. Сюта // Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej. – Opole, 1999/ Red. S. Jermolenko. – S. 169–183.

12. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : [підручник] / В. М. Русанівський. – К.: АртЕк, 2001. – 392 с.

13. Сюта Г. М. Мовні інновації в українській поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 “Українська мова” / Г. М. Сюта. – К., 1995. – 20 с.